

واکاوی نقش شرایط جغرافیایی در توسعه اقتصادی با میانجی‌گری زیرساخت‌های ضروری (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان شفت)

اسماعیل کدیور خواه چماچایی

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

نصرالله مولائی هاشجین*

استادگروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

پرویز رضایی

دانشیارگروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۱۷

چکیده

پژوهش حاضر با هدف واکاوی نقش شرایط جغرافیایی در توسعه اقتصادی با تاکید بر زیرساخت‌های ضروری در روستاهای شهرستان شفت انجام شده است. مطالعه حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش توصیفی - تحلیلی است، و به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از نرم‌افزار GIS، متلب، و مدل‌های ترکیبی (FKOPRAS+FSORA)، و در نهایت مدل تئوری زمینه‌ای استفاده شد. پس از تعیین رتبه توسعه اقتصادی روستاهای شهرستان شفت به تفکیک دهستان‌های مورد مطالعه، خدمات زیربنایی و روبنایی و زیرساخت‌های ضروری شناسایی شد و هر کدام از نقاط روستایی در فضای سه بعدی، مبین مولفه‌های زیرساخت اقتصادی و درصد شیب به عنوان متغیر مستقل و رتبه توسعه هر روستا به عنوان متغیر وابسته؛ و همچنین بین مولفه‌های زیرساخت اقتصادی و درصد شیب به عنوان متغیر مستقل و رتبه توسعه هر روستا به عنوان متغیر وابسته ترسیم شد. نتایج ضریب تبیین ۳۶ درصد پس از اعمال الگوریتم برازش صفحه‌ای با استفاده از نرم‌افزار متلب، در رابطه با تغییرات متغیرهای مستقل و وابسته، گویای عدم معنادار بین شرایط جغرافیایی (ارتفاع و شیب) و توسعه اقتصادی با تاکید بر زیرساخت‌ها است. در ادامه نیز نتایج مدل تئوری زمینه‌ای نشان داد، عواملی از جمله: (حکمرانی نامطلوب، فقدان برنامه یکپارچه و نظام‌مند، ساختار تک ساخت سیاسی، فقدان برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط جغرافیایی)، از سوی متخصصان برای روستاهایی که دارای رتبه اقتصادی بالا، سطح ارتفاع و شیب کم، ولی از زیرساخت اقتصادی ضعیفی شناسایی شد، و از بین عوامل مطرح شده، فقدان برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط جغرافیایی با مقدار ۷۱/۳۳، بیشترین میزان اهمیت را به خود اختصاص داده است.

واژگان کلیدی: شرایط جغرافیایی، توسعه اقتصادی، زیرساخت‌های ضروری، شهرستان شفت.

مقدمه

روستاها نوعی از سکونتگاه‌های انسانی هستند که بستر شکل‌گیری سکونتگاه‌های شهری محسوب می‌شوند، و با وجود گرایش به سکونت در شهرها و افزایش ضریب شهرنشینی طی دهه‌های گذشته، همچنان جمعیت زیادی در مناطق روستایی کشور ساکن هستند (احمدی، ۱۴۰۱)، در این راستا، توجه به توسعه و پیشرفت مناطق روستایی از جمله مسائلی است که در تمامی دولت‌ها بدان توجه شده است، زیرا ریشه تمامی مشکلات و مسائل عقب ماندگی مثل فقر گسترده، نابرابری در حال رشد، رشد سریع جمعیت و بیکاری فزاینده، در مناطق روستایی قرار دارد (قاسمی، ۱۴۰۰). در این راستا در برخی از جوامع، توسعه اقتصادی در روستاها به خصوص روستاهایی که کارکرد کشاورزی دارند، بسیار با اهمیت است. در قبل از انقلاب، اصلاحات ارضی از جمله مواردی بود که درآمد و توسعه روستا را به دنبال داشت اما نبود برخی از امکانات باعث مهاجرت روستاییان به شهر می‌گردد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و متعاقب آن بعد از جنگ تحمیلی دادن زیرساخت‌های ضروری نظیر برق، آب، تلفن و ... به مناطق روستایی از جمله مواردی بود که توسعه اقتصاد روستا را به دنبال داشت (فزونی و همکاران، ۱۳۹۶). بنابراین، بسیاری از برنامه‌ریزان اقتصادی و اجتماعی، توسعه روستایی را منشاء بهبود زندگی روستاییان و تلاشی برای کاهش فقر و محرومیت از طریق افزایش تولید و بالا بردن میزان بهره‌وری در محیط‌های روستایی می‌دانند، اما این توسعه‌ی روستایی بدون توسعه‌ی زیرساخت‌های روستایی که باعث ماندگاری نیروی انسانی ساکن در روستاها می‌شوند، امکان‌پذیر نمی‌باشد (Kativhu and et al, 2017). زیرساخت‌های روستایی به مجموعه امکانات رفاهی و خدماتی اطلاق می‌شود که نشان دهنده نسبت روستاهای برخوردار از خدمات عمرانی از جمله بهره‌مندی از آب آشامیدنی، برق‌رسانی، بهسازی، ایجاد و مرمت راه‌های روستایی، مراکز بهداشتی و درمانی، دفترهای پست، مخابرات و فناوری ارتباطات و اطلاعات، صندوق پستی و ... هستند (Darban Astane, 2008). در این بین، دسترسی کافی به زیرساخت‌های مطرح شده می‌تواند به عنوان یک شاخص مهم برای بهبود کیفیت زندگی در نظر گرفته شود که یکی از اساس سیاست‌های عدالت نیز است (ده زاده سیلابی و همکاران، ۱۴۰۰)، این امر به برآورده شدن نیازهای اساسی ساکنان نیز کمک می‌کند (Lee and Miller, 2018).

کشور ایران نیز مانند اغلب کشورهای در حال توسعه کم و بیش، از نابسامانی در زیرساخت‌های ضروری رنج می‌برند، به گونه‌ای که در تمامی مناطق کشور، آبادی‌های کوچک و بسیار کوچک با خصوصیت، تعدد، تنوع، پراکندگی، محرومیت و انزوا سهم قابل توجهی از مجموع آبادی‌ها را به خود اختصاص می‌دهند و در مقابل سهم آبادی‌های بزرگ ۸/۴ درصد از کل سکونتگاه‌های روستایی است (سعیدی، ۱۳۷۵). یکی از موارد موثر در محرومیت و انزوای روستاها در زیرساخت‌های ضروری، شرایط جغرافیایی است. در واقع شرایط جغرافیایی از بدو خلقت انسان، بر زندگی و فعالیت‌های ساکنین تاثیر داشته است؛ گرچه با توسعه علم و فن‌آوری در عرصه‌های مختلف، به تدریج از تاثیرات شرایط جغرافیایی بر زندگی انسان تا حدودی کاسته شده اما هیچ‌گاه این تاثیر از بین نرفته است. برخی از جغرافیدانان نیز در

تاکید بر نقش عامل شرایط جغرافیایی بر زندگی ساکنین روستایی تا آنجا پیش رفته‌اند که منکر نقش عامل انسان در تغییر و دگرگونی محیط طبیعی شده‌اند (فزون و همکاران، ۱۳۹۶)، و همچنان اعتقادشان بر این است، که محدودیت‌های فیزیکی و جغرافیایی ممکن است منجر به عدالتی فضایی در زیرساخت‌ها شوند (Liu et al, 2020). در این راستا، شرایط جغرافیایی (شیب و ارتفاع)، همواره در ارائه زیرساخت‌های ضروری کرانه‌های خود تاثیر داشته‌اند و در ظهور تحولات بزرگ اقتصادی نقش فراوانی ایفا کرده‌اند.

در این بین، شهرستان شفت یکی از محروم‌ترین شهرستان‌های استان گیلان، و یا به عبارت دیگر، از کم برخوردارترین شهرستان‌های استان گیلان از منظر زیرساخت‌ها به شمار می‌رود، و بر اساس مطالعات میدانی صورت گرفته از روستا-های شهرستان شفت، حاکی از وجود و بروز مشکلات و چالش‌هایی در زیرساخت‌های ضروری است. همچنین، مطالعات نشان می‌دهد روستاهای شهرستان شفت به سبب قرارگیری در سه موقعیت جلگه و کوهپایه و کوهستان دارای گستره فعالیت‌های اقتصادی گوناگونی است که موجب تنوع زیرساخت‌های ضروری لازم در راستای بهره برداری و توسعه اقتصاد روستایی می‌شود، اما آنچه در توزیع زیرساخت‌های ضروری روستاهای این شهرستان موثر است، شرایط جغرافیایی (شیب و ارتفاع) حاکم بر آن است.

در این راستا؛ در تبیین نظام استقرار سکونتگاه‌های روستایی در سطح فضای جغرافیایی این شهرستان، عامل توپوگرافی به عنوان یکی از مهمترین شرایط جغرافیایی مطرح است. به بیانی توپوگرافی خشن یکی از عوامل محدود کننده در پیدایش، رشد و تکامل سکونتگاه‌های روستایی می‌باشد و نقش تعیین‌کننده‌ای در مکان استقرار نقاط روستایی و به تبع آن زیر ساخت‌های ضروری دارد. در این راستا، ارتفاع بر دیگر عناصر اقلیمی، تولید خاک و شرایط مناسب یا نامناسب سکونت اثر می‌گذارد و افزایش ارتفاع و شیب، توسعه زیرساخت‌ها و تاسیسات را با مشکل مواجه می‌سازد.

اصولا نقاط مرتفع جاذب جمعیت نیستند. بطور کلی ارتفاعات به علت وجود شیب، عدم تشکیل خاک، مشکل بودن ارتباطات، کاهش فشار جو و در نتیجه کمی اکسیژن و... موجب کاهش مناسب و مطلوبیت در پذیرش جمعیت می‌شود، به طوری که نواحی جنوب غربی شهرستان با پراکندگی بالای روستاها و به عبارتی پراکندگی جمعیت روستایی و نواحی شمالی و شمال غربی محدوده مطالعاتی با تراکم بالای روستاها به عبارتی تراکم جمعیت روستایی مواجه هستند که این عامل (ارتفاع) خود در تعیین وضعیت دسترسی و یا برخورداری از خدمات و زیر ساخت‌های ضروری مخصوصا زیرساخت‌های اقتصادی در محدوده مطالعاتی اثرگذار است. شیب زمین نیز از دیگر شرایط جغرافیایی حاکم در این منطقه است که در ایجاد و شکل‌گیری و استقرار زیر ساخت‌های ضروری برای یک سکونتگاه است. در واقع حتی بر روی بلندترین نقاط نیز که یک یا چند نقطه‌ی روستایی از هموار بودن زمین بهره جسته اند، شاید بتوان گفت که شیب در دسته اساسی‌ترین عوامل جغرافیایی است که در جذب جمعیت و استقرار سکونتگاه یا امکان توسعه‌ی آتی آن تاثیر بسزایی دارد. نقاط هموار امکانات زیستی مساعدتری فراهم آورده و امکان تنوع فعالیت‌ها (و ارایه خدمات زیر بنایی و

رو بنایی و زیر ساخت‌های ضروری مبتنی بر این فعالیت‌ها) به بر روی این پهنه بسیار بیشتر است، بخصوص آنکه فعالیت کشاورزی که مبتنی بر آب و خاک است در قسمت‌های جلگه‌ای که هموارترند از پتانسیل بیشتری نیز برخوردارند. روستاهای قرار گرفته در نواحی کم شیب میانگین جمعیتی بالاتری از روستاهای قرار گرفته در نواحی پرشیب دارند که توجه به این امر به خودی خود در تعیین و تدوین مولفه‌های لازم برای آرایه سرویس‌ها و خدمات زیر ساختی به منظور بهره برداری‌های بهینه از منابع در راستای توسعه منطقه‌ای را به همراه دارد. در این راستا، پژوهش حاضر به دنبال بررسی واکاوی نقش شرایط جغرافیایی در توسعه اقتصادی با میانجی‌گری زیرساخت‌های ضروری در روستاهای شهرستان شفت می‌باشد.

مبانی نظری

شرایط جغرافیایی، به ویژه بستر طبیعی آن، پهنه تمام کنش‌ها و واکنش‌های حاصل از پدیده‌های مستقر در سطح زمین است. شناخت خصوصیات جغرافیایی محیط از لحاظ طبیعی در قالب (ارتفاع و شیب)، از یک طرف می‌تواند موجب وسعت بینش و معرفت از محیط گناه و از سوی دیگر، امکان هر گونه حرکت سنجیده و اندیشیده را در محیط از سوی انسان در قالب یک سیستم منظم فراهم سازد؛ بنابراین ساخت شرایط جغرافیایی، لازمه و پیش‌شرط هر گونه حرکت اندیشیده از طرف انسان است (Rahnamaee, 2010)؛ که برای اعمال توسعه اقتصاد روستایی صورت می‌گیرد.

توسعه روستایی به معنای ارتقای سطح رفاه و معیشت روستاییان، همواره دغدغه‌ی اندیشمندان و سیاست‌گذاران توسعه بوده است (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۸). توسعه روستایی تأمین زیرساخت‌های اجتماعی و فیزیکی، ارائه‌ی خدمات مالی در مناطق غیر شهری و مدیریت منابع طبیعی است (Barrios, 2008). که مسئولیت پذیری، اولویت‌ها و انتخاب از جنبه‌های اساسی آن به شمار می‌روند (Douglas, 2005). و بهینه‌سازی تولید مواد غذایی، تأمین سوخت و خدمات، حفظ محیط زیست؛ از جمله تأمین آب و دفع فاضلاب‌ها می‌تواند از اهداف برنامه‌ریزی آن باشد (Adinarayana, at.et, 2008). در این راستا، یکی از برنامه‌هایی که به منظور دستیابی به اهداف توسعه روستایی از جمله توسعه اقتصادی با تاکید بر شرایط جغرافیایی مطرح است، برنامه‌ریزی خدمات و زیرساخت‌های ضروری سکونتگاه‌های روستایی است. در یک نگاه عمومی، یک زیرساخت شامل عناصر ساختاری عمومی است که چارچوبی را برای یک ساختمان کامل فراهم می‌آورد، اساسا زیر ساخت‌ها در دواگروه اقتصادی که عموما شامل راه و انرژی و انتقال اطلاعات و گروه اجتماعی که بیشتر شامل آموزش بهداشت و مسکن است مورد بررسی قرار می‌گیرند. زیرساخت هر کشوری، مجموعه تسهیلات عمومی، با سرمایه‌گذاری خصوصی یا عمومی است که امکان آرایه خدمات ضروری و استاندارد زندگی را فراهم می‌کند. این مجموعه از تسهیلات عمومی مرتبط به یکدیگر که امکانات جابه‌جایی و حمل و نقل، تأمین امنیت و سرپناه، آرایه خدمات و برقراری خدمات رفاهی را میسر می‌کنند، عبارتند از مجموعه بزرگراه‌ها، پل‌ها، راه‌آهن و

جاده‌های حمل کالا، و در عین حال، شبکه فاضلاب، سیستم آب‌رسانی و مخازن تامین آب را هم شامل می‌شوند و نیز شامل سدها، راه‌های آبی، مراکز تولید برق، گاز و نیرو را نیز در بر می‌گیرند (احتشامی، ۱۳۸۲). در کل زیرساخت‌ها را می‌توان به زیرساخت‌های اجتماعی (آموزش، بهداشت، امنیت و ...) و در زیرساخت‌های اقتصادی (سیستم حمل و نقل، ارتباطات، نیرو و ... تقسیم کرد (اکبریان و قائدی، ۱۳۹۰).

در یک جمع‌بندی از مطالب فوق می‌توان این چنین مطرح نمود که، شرایط جغرافیایی در قالب (شیب و ارتفاع) بر توسعه اقتصادی روستاها با تاکید بر نقش میانجی‌گری زیرساخت‌های ضروری، موثر است. در این راستا، نقاط هموار با شیب و ارتفاع ملایم و کم همواره امکانات زیستی مساعدتری را فراهم آورده و امکان تنوع فعالیت‌ها و ارایه خدمات زیربنایی و روبنایی و زیرساخت‌های ضروری بر روی این پهنه‌ها بسیار بیشتر است، و نقاط با ارتفاع بالا جز مراکز جاذب جمعیت نیستند، در این راستا این نقاط زیرساخت‌های ضروری کمتری برخوردار هستند. بنابراین یکی از رویکردهای مرتبط با نقش شرایط جغرافیایی (شیب و ارتفاع) در توسعه اقتصادی با تاکید بر نقش زیرساخت‌های ضروری، عدالت فضایی است.

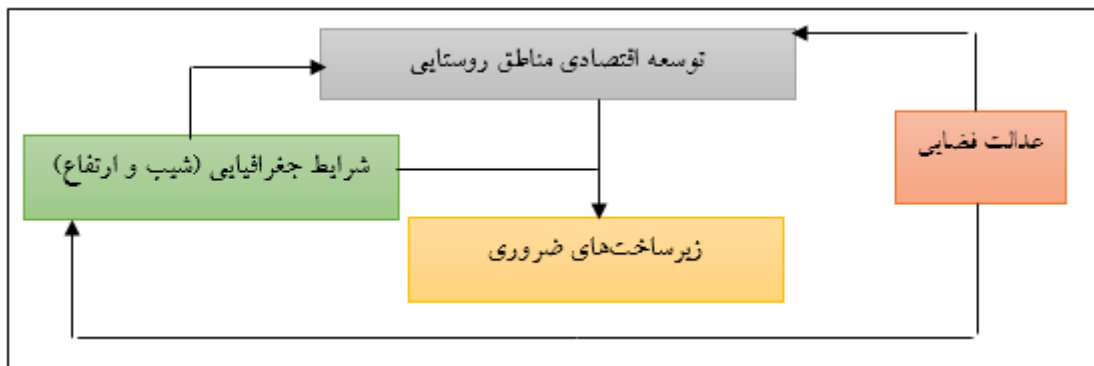
در این بین، با توجه و شناخت روزافزون جغرافیا و تاثیرات آن بر زندگی روزمره مردم، محیط فیزیکی به تدریج توسط محققان به عنوان تولید فرایندهای اجتماعی و اقتصادی درک می‌شود (Steil and Delgad, 2019). دسترسی، توزیع و دسترسی فیزیکی منابع عمومی در چند دهه اخیر با موضوع عدالت فضایی اهمیت زیادی یافته است (Crook and Andew, 2009). در واقع، عدالت توزیع برابر منابع و خدمات تعریف می‌شود که به مبحث برقراری تعادل بر مبنای چه کسی چه چیزی را چگونه به دست آورد اشاره دارد (سعیدی‌مفرد و همکاران، ۱۴۰۰). عدالت لزوماً اولین ارزش اجتماعی است با این حال، هیچ تعریف جهانی از عدالت وجود ندارد، زیرا محتوای آن بسته به زمینه اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی، و تاریخی با توجه به نظر دیوید هاروی، معانی مختلفی می‌گیرد و با حوزه‌ها و دیدگاه‌های مختلف تغییر می‌کند (Jian et al, 2020). بعد از لوفور^۱ (۱۹۹۶)، شعار حق بر عدالت، حقوق مردم در پژوهش‌های عدالت فضایی به طور مکرر مورد تاکید و تبیین قرار گرفت (دهزاده‌سیلابی و همکاران، ۱۴۰۰).

عدالت فضایی در چارچوب‌های علوم اجتماعی به صورت گسترده بر شرایط فقرا تمرکز کرده است. هدف آن تقاضای مداخلاتی است که موجب رفتار منصفانه به نفع فقرا باشد (Dixon and Ramutsindela, 2004)، در واقع عدالت فضایی بیانگر رفتار منصفانه و در برگیرندگی همه مردم، بدون توجه به قومیت، رنگ، منشا ملیت یا درآمد، در توسعه، اجرا و به کارگیری قواعد محیطی است (Bass, 1998). عدالت فضایی طبق ایده‌ای که از عدالت اجتماعی گرفته شده است به این معناست که باید با ساکنین در هر جایی که زندگی می‌کنند، به طور برابر رفتار شود (Tsou and et al, 2005). بنابراین برنامه‌ریزان باید در پی این باشند که در الگوی مکان‌یابی خدمات و نحوه توزیع آنها، چه مقدار نابرابری به وجود آمده

Lofour¹

و چه گروه‌هایی از جامعه بیشتر محروم شده‌اند (هوگو، ۲۰۰۱، ۵). حتی مقوله‌ی عدالت فضایی به عنوان موضوعی کلیدی و پراهمیت در پارادایم توسعه پایدار نیز مطرح است. این مفهوم اهداف مشترکی را بین حفاظت محیطی و عدالت اجتماعی بنیاد می‌گذارد (Mitchel and Norman, 2012). هر چند که مفهوم عدالت فضایی به عنوان یک دغدغه‌ی عمومی از اوایل دهه‌ی ۱۸۲۰ میلادی مورد توجه قرار گرفته است اما در واقع در میانه‌ی ۱۹۸۰ به عنوان مبنایی برای چالش برابری نژادی در ایالات متحده مطرح شده است (Laurent, 2011). با توجه به مطالب مطرح شده، شرایط جغرافیایی مطلوب (شیب ملایم و ارتفاع کم) در توسعه اقتصادی با نقش میانجی‌گری زیرساخت‌های ضروری تاثیر زیادی خواهد داشت. شکل (۱) به عنوان مدل مفهومی پژوهش ترسیم شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

Figure 1. Conceptual model of research

در راستای موضوع پژوهش، مطالعات اندکی صورت گرفته شده است، ولی در این قسمت از پژوهش لازم دانسته شد به مطالعاتی که همسویی با نتایج پژوهش حاضر دارند پرداخته شود:

یاسوری و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی تحت عنوان، عدالت فضایی بهره‌مندی از امکانات و خدمات در سکونتگاه‌های روستایی دهستان‌های استان گیلان، به این نتایج دست یافتند، وضعیت دهستان‌هایی که در سطح توسعه‌یافتگی پایین قرار دارند، به مراتب شرایط نامناسب‌تری را در دسترسی به خدمات دارند. در مجموع می‌توان گفت با توجه به تفاوت‌هایی که در بین دهستان‌ها وجود داشت؛ وضعیت نامطلوبی در بهره‌گیری از خدمات و امکانات روستایی برای دهستان‌های استان وجود داشت. فزونی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان، نقش عوامل محیطی در توسعه اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: بخش دیلمان شهرستان سیاهکل)، به این نتایج دست یافتند، بخش دیلمان با توجه به توان‌های غنی طبیعی، انسانی، تاریخی و اجتماعی از توان مناسبی جهت رشد و توسعه برخوردار است. میرزایی خلیل‌آبادی و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی تحت عنوان، بررسی تاثیر توسعه زیرساخت‌ها بر توسعه روستایی ایران، به این نتایج

دست یافتند، با در نظر گرفتن نتایج تحلیل سلسله مراتبی، معیار حمل و نقل با وزن نسبی ۰,۴۱۵، اولویت نخست را در معیارهای توسعه روستایی دارد. همچنین زیر معیار طول راه‌های روستایی با وزن نسبی ۰,۴۶۷، اولویت نخست را در زیر معیارهای حمل و نقل دارد. لذا ضریب اهمیت راه‌های روستایی با مقدار ۱۹,۳۹، بیانگر بالاترین اولویت در زیر معیارهای زیرساخت است. تاثیر متغیر زیرساخت نسبت به متغیرهای رشد بخش کشاورزی و اعتبارات عمرانی بر توسعه روستایی بیشتر است. لذا زیرساخت از مهم‌ترین عامل‌های موثر بر توسعه روستایی است. زمانی و کنشلو (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، نقش متغیرها و توانمندی‌های جغرافیایی در توسعه اقتصادی و اقتدار منطقه‌ای و بین‌المللی ایران با تاکید بر منطقه دریای خزر و خلیج فارس، به این نتایج دست یافتند، مهمترین نقطه قوت ایران برای توسعه و اقتدار منطقه‌ای، وجود دو منطقه دریای خزر و خلیج فارس است، اما از طرف دیگر جریانان فرامنطقه‌ای با اعمال تهدید و تحریم و فشار محدودیت‌هایی را برای بهره‌برداران ایران از این دو منطقه به وجد آورده‌اند. افراخته و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان، تحلیل سطح برخورداری سکونتگاه‌های روستایی از خدمات در چارچوب عدالت توزیعی (مورد مطالعه: روستاهای بخش تنکمان)، به این نتایج دست یافتند، اختلاف بین روستاها از نظر بهره‌مندی از خدمات، چندان بالا نیست. با تفاوت‌های نسبی موجود می‌توان یک الگوی خوشه‌ای از توزیع فضایی خدمات روستایی را ارایه کرد که دو خوشه در دو دهستان تنکمان جنوبی و شمالی مشخص شده است. در واقع در هر دو دهستان چند روستا دارای سطح برخورداری بیشتری بوده و بقیه روستاها پیرامون آنها عمدتاً دریافت‌کننده خدمات در مقیاس کوچک هستند. با این حال اختلاف سطح برخورداری بین دو دهستان نیز چندان آشکار نیست. محمدی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان، تحلیل فضایی توزیع و دسترسی به خدمات شهری در سطح محلات شهری با رویکرد عدالت فضایی (مطالعه موردی: کاربری‌های تجاری شهر اردبیل)، به این نتایج دست یافتند، در محلات ۴۴ گانه شهر اردبیل از لحاظ وضعیت کلی کاربری‌های تجاری نابرابری وجود دارد. حسینی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان، راهکارهایی برای توسعه عدالت محور و اصلاح پراکنش زیرساخت‌ها و تاسیسات گردشگری در ایران، به این نتایج دست یافتند، راهکارهایی از جمله: مطالعات منطقه‌ای، امکان‌سنجی و اولویت‌بندی، فراهم‌آوری امکان استفاده از کارت-های اعتباری بین‌المللی توسط گردشگران، توسعه حمل و نقل ریلی، توسعه خطوط دریایی کشتی‌های تفریحی کروز، برنامه‌ریزی برای توسعه نظام‌مند مراکز تفریحی در سراسر ایران، توسعه فرودگاهی و تهیه ناوگان هوایی به روزرسانی شده، توسعه امکانات موجود در جاذبه‌های گردشگری، و در نهایت ارائه تسهیلات تاسیسات گردشگری به صورت هدفمند با رویکرد عدالت محور، پیشنهاد شد. کدیور و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان، توسعه اقتصادی با تاکید بر زیرساخت‌های ضروری، با محوریت راهبرد مهندسی جغرافیایی فضا (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان شفت)، به این نتایج دست یافتند، نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن و مدل شانون نشان داد، در تمامی روستاهای محدوده مطالعاتی به استثنای تعدادی از روستاهای غیر منطبق بر رفتار مدل‌های ارائه شده رابطه مستقیمی بین توسعه اقتصاد

روستایی و زیرساخت‌های ضروری وجود دارد، اما در بررسی موارد استثناء هم نکاتی به چشم خورد که حائز اهمیت است و می‌توان از آن به عنوان نقصان ناشی از نادیده گرفتن نقش جغرافیایی نواحی در برنامه‌ریزی توسعه‌ای روستایی در مقیاس دهستانی در محدوده مطالعاتی مورد بررسی قرار داد. غسال^۱ (۲۰۱۳)، در پژوهشی تحت عنوان، مسائل زیرساختی در توانمندسازی اقتصاد روستایی، به این نتایج دست یافت که زیرساخت ناقص در سطح روستاها، محدودیت اصلی برای قدرت اقتصادی جامعه‌های بی‌بهره اقتصادی-اجتماعی است. نوگراها و همکاران^۲ (۲۰۲۰)، در پژوهشی (مقاله)، تحت عنوان، نقش زیرساخت در رشد اقتصادی و نابرابری درآمد در اندونزی، به این نتایج دست یافتند، زیرساخت‌ها تاثیر مثبتی بر رشد اقتصادی داشته، در حالی که رشد مستقیم اقتصادی به نابرابری درآمد آسیب می‌زند. این یافته‌ها زیرساخت‌ها به طور غیرمستقیم نابرابری درآمد را کاهش می‌دهد. بنابراین توسعه زیرساخت‌ها، به ویژه زیرساخت‌های اساسی و حمل و نقل می‌تواند نابرابری درآمد را اندونزی کاهش دهد. ماخاتینی^۳ (۲۰۲۰)، در پژوهشی (مقاله)، تحت عنوان، تامین زیرساخت به عنوان یک کاتالیزو محلی برای توسعه اقتصادی در آفریقای جنوبی، به این نتایج دست یافتند، تامین زیرساخت‌ها کلید توسعه اقتصادی محلی در آفریقای جنوب است، کلید موثر در کاهش نابرابری بین شهر و روستا می‌باشد. مگزیانو و مله^۴ (۲۰۲۱)، در پژوهشی (مقاله)، تحت عنوان، رابطه بین زیرساخت‌های حمل و نقل و توسعه اقتصادی در چین، به این نتایج دست یافتند، زیرساخت حمل و نقل در توسعه اقتصادی چین، تاثیر مثبتی داشته، ولی سهم رشد سرمایه‌گذاری حمل و نقل از منطقه به منطقه دیگر متفاوت است. روگوفسکی^۵ (۲۰۲۲)، در پژوهشی (مقاله)، تحت عنوان، زیرساخت‌های عمومی و توسعه اقتصادی، به این نتایج دست یافتند، زیرساخت‌های عمومی در توسعه اقتصادی تاثیر مثبتی دارد، و تلاش‌های دولت در این زمینه، اثرات طولانی مدتی بر جوامع می‌گذارد.

مواد و روش‌ها

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی - تحلیلی است و با استفاده از مفاهیم، روش‌ها و الگوهای رایج در این باب، جنبه‌های کاربردی آن در حد امکان در نظر گرفته شده است. متغیرهای مورد بررسی در پژوهش حاضر شامل:

Ghosal¹

Nugraha and rt al²

Makhathini³

Magazzino and Mele⁴

Rogowski and et al,⁵

شرایط جغرافیایی (ارتفاع و شیب)؛

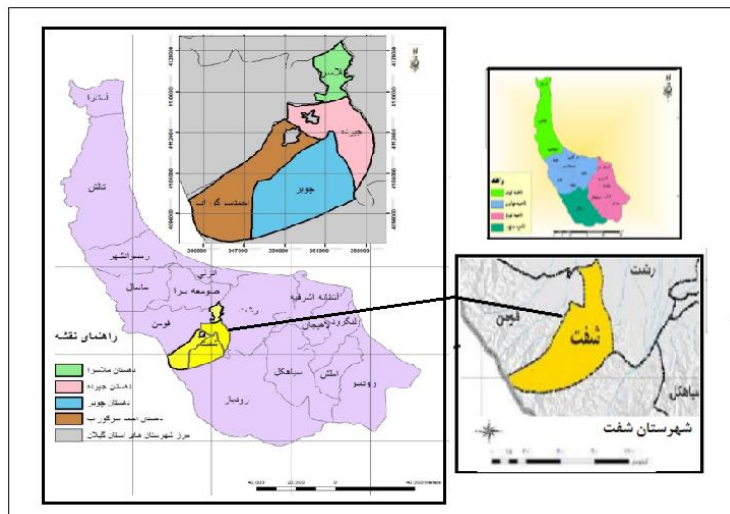
خدمات زیربنایی و روبنایی و به دنبال آن زیرساخت‌های ضروری به منظور توسعه اقتصادی به تفکیک روستاهای مورد مطالعه؛

رتبه توسعه روستایی (که از طریق روش وزندهی شانون با سه رودی از سطوح صنعت و خدمات و کشاورزی برای هر روستا احصا شده است).

جامعه آماری در پژوهش شامل دو بخش است، بخش اول، تمامی روستاهای شهرستان شفت می‌باشد، در بخش دوم نیز افراد متخصص در پیرامون بحث (مجموعه عوامل موثر در عدم توسعه زیرساخت‌های اقتصادی برای روستاهایی که دارای رتبه توسعه اقتصادی بالا، شیب و ارتفاع کم) می‌باشند که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند (به اشباع رسیدن نتایج)، تعداد ۲۰ نفر تعیین شد. همچنین قابل ذکر است، به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از نرم‌افزار GIS، متلب، و مدل‌های ترکیبی (FKOPRAS+FSORA)، و در نهایت مدل تئوری زمینه‌ای استفاده شد.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان شفت در مختصات جغرافیایی ۳۶ درجه و ۵۶ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۱۸ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۴۹ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۳۱ دقیقه طول شرقی از نصف النهار مبداء واقع شده است. این شهرستان از شمال شرق به شهرستان رشت و از جنوب و جنوب شرقی به استان زنجان و شهرستان رودبار و از غرب به شهرستان فومن و صومعه‌سرا محدود است. شهرستان شفت به لحاظ ناهمواری‌ها شامل بخش‌های جلگه‌ای، کوهپایه‌ای، جنگلی و کوهستانی است که مهم‌ترین ارتفاعات آن امامزاده ابراهیم (ع) است این شهرستان شامل دو بخش مرکزی و احمدسرگوراب و چهار دهستان جیرده، ملاسرا، نصیر محله، چوبر و نیز تعداد ۹۷ آبادی است که ۹۴ تعداد آبادی دارای سکنه و ۳ آبادی خالی از سکنه می‌باشند. در شکل (۲)، موقعیت جغرافیایی - سیاسی محدوده مورد مطالعه در شهرستان شفت نشان داده شد. تعداد جمعیت شهرستان شفت در سال ۱۳۶۵ برابر ۵۶۱۸۷ نفر بوده است که تعداد ۵۱۷۰۶ نفر با ۹۲ درصد در روستاها و تعداد ۴۴۸۱ نفر با ۷ درصد در شهرها بسر می‌برده اند که بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ برابر تعداد ۵۴۲۲۶ نفر در کل شهرستان و تعداد ۴۳۹۱۴ نفر با ۸۱ درصد در روستاها و تعداد ۱۰۳۱۲ نفر با ۱۹ درصد در شهرها سکونت داشته اند (سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان، ۱۳۹۷: ۴-۱۹). بررسی روند تغییرات جمعیت شهرستان شفت طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ و برآورد تعداد جمعیت شهرستان در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که تعداد جمعیت شهرستان و تعداد و درصد جمعیت روستایی در مقایسه با سال ۱۳۹۵ کاهش یافته و در مقابل تعداد و درصد جمعیت شهری شهرستان افزایش یافته و به ترتیب به؛ ۵۰۵۶۸، ۳۷۹۲۶ و ۱۲۶۴۲ نفر رسیده است (نگارندگان، ۱۴۰۱).

شکل ۲. نقشه موقعیت محدوده مورد مطالعه در تقسیمات کشوری استان گیلان، منبع: یافته‌های تحقیق

Figure 2. Location map of the studied area in the country divisions of Guilan province

یافته‌ها (تجزیه و تحلیل)

بررسی نقش شرایط جغرافیایی در توسعه اقتصادی با میانجی‌گری زیرساخت‌های ضروری

وجود زیرساخت‌های ضروری مبتنی بر توان روستاهای شهرستان شفت به دلیل نزدیکی با مرکز استان به خودی خود موجبات توسعه را حتی برای مرکز استان به همراه دارد از این رو شناسایی و تعیین و سطح‌بندی انواع خدمات زیربنایی و روبنایی جاری در برش روستایی و دهستانی به منظور هدف‌گذاری‌های توسعه اقتصادی روستاهای ناحیه بسیار مهم است. در ابتدا قبل از هر گونه بررسی، لازم دانسته شد به بررسی رتبه توسعه هر یک از روستاها پرداخته شود. بنابراین برای به دست آوردن رتبه توسعه هر روستا، با استفاده از الگوریتم شانون، همه روستاها بر اساس وضعیت خدمات، صنعت و کشاورزی محاسبه شد، و هر روستا به صورت پنج سطح (۱-خیلی کم، ۲-کم، ۳-متوسط، ۴ زیاد، ۵-خیلی زیاد)، محاسبه شد و در نهایت رتبه توسعه روستایی توسط نرم‌افزار آرک مپ در سه سطح قوی (۱-۲۳)، و متوسط (۲۴-۲۵)، و ضعیف (۵۵-۸۹) سطح‌بندی شد.

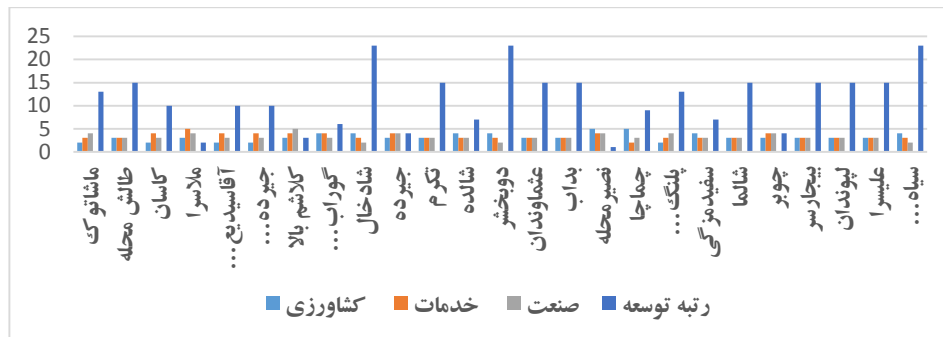
جدول ۱. ارقام سطوح صنعت خدمات، کشاورزی روستاهای شهرستان شفت به همراه رقم توسعه

Table 1. Figures of levels of service industry, agriculture in the villages of Shaft county along with the figure of development

رتبه توسعه	سطح کشاورزی	سطح خدمات	سطح صنعت	روستا	دهستان	رتبه توسعه	سطح کشاورزی	سطح خدمات	سطح صنعت	روستا	دهستان
۶۱	۳	۲	۲	چوب تراشان	چوبر	۸۳	۳	۱	۲	نوده پسیخان	ملاسرا
۶۱	۳	۲	۲	گیشم	چوبر	۶۱	۳	۲	۲	راسته کنار	ملاسرا
۶۱	۳	۲	۲	درودخان	چوبر	۵۴	۲	۳	۲	فشالم	ملاسرا
۵۷	۲	۲	۳	سفیدخانی	چوبر	۴۵	۴	۲	۲	چکوسر	ملاسرا
۴۵	۴	۲	۲	لیفکوه	چوبر	۳۴	۳	۳	۲	مرخال	ملاسرا
۴۵	۴	۲	۲	سله مرز	چوبر	۲۹	۲	۳	۳	کوزه گران	ملاسرا
۴۰	۳	۲	۳	میرسرا	چوبر	۲۳	۴	۳	۲	شادخال	ملاسرا
۴۰	۳	۲	۳	لیفکوختدان	چوبر	۲۵	۳	۳	۳	طالش محله	ملاسرا
۴۰	۳	۲	۳	چنارودخان	چوبر	۲۳	۲	۳	۴	ماشاتوک	ملاسرا
۳۴	۳	۳	۲	شادنشین	چوبر	۱۰	۲	۴	۳	کاسان	ملاسرا
۳۴	۳	۳	۲	مبارک آباد	چوبر	۱۰	۲	۴	۳	آقاسیدبچه وب	ملاسرا
۳۲	۲	۲	۴	خرم آباد	چوبر	۱۰	۲	۴	۳	جیرده پسیخان	ملاسرا
۳۲	۲	۲	۴	کولوان	چوبر	۶	۴	۴	۳	گوراب لیشاوندان	ملاسرا
۲۹	۲	۳	۳	کاظم آباد	چوبر	۳	۳	۴	۵	کلاشم بالا	ملاسرا
۲۶	۴	۲	۳	لاسک	چوبر	۲	۳	۵	۴	ملاسرا	ملاسرا
۱۵	۳	۳	۳	بیجارسر	چوبر	۸۹	۱	۱	۲	ونه بنه	احمدسرگوراب
۱۳	۳	۳	۴	پلنگ پشت	چوبر	۸۹	۱	۱	۲	زیان دشت	احمدسرگوراب
۴	۳	۴	۴	چوبر	چوبر	۸۱	۲	۲	۲	زردکام	احمدسرگوراب
۸۳	۳	۱	۲	پیرمومن سرا	جیرده	۶۱	۳	۲	۲	والی سرا	احمدسرگوراب
۶۱	۳	۲	۲	ناصران	جیرده	۵۷	۲	۲	۳	خرفکل	احمدسرگوراب
۶۱	۳	۲	۲	قصاب محله	جیرده	۵۷	۲	۲	۳	خره کش	احمدسرگوراب
۶۱	۳	۲	۲	خطیبان	جیرده	۴۵	۴	۲	۲	سالک معلم	احمدسرگوراب
۶۱	۳	۲	۲	میرمحله	جیرده	۴۵	۴	۲	۲	گنجان	احمدسرگوراب
۶۱	۳	۲	۲	کومسار	جیرده	۲۳	۴	۳	۲	دوبختر	احمدسرگوراب
۶۱	۳	۲	۲	پشت سرا	جیرده	۲۳	۴	۳	۲	سیاه مزگی	احمدسرگوراب
۶۱	۳	۲	۲	گیلده	جیرده	۱۵	۳	۳	۳	بداب	احمدسرگوراب
۶۱	۳	۲	۲	شیخ محله	جیرده	۱۵	۳	۳	۳	شالما	احمدسرگوراب

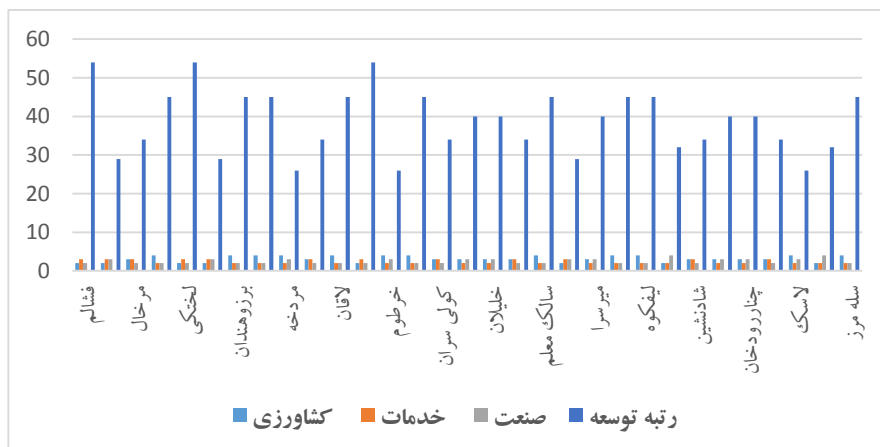
واکاوی نقش شرایط جغرافیایی در توسعه اقتصادی با میانجی‌گری زیرساخت‌های ضروری..... ۱۰۹

۶۱	۳	۲	۲	کلاچ خندان	جبرده	۱۵	۳	۳	۳	لپوندان	احمدسرگوراب
۶۱	۳	۲	۲	مژده	جبرده	۱۵	۳	۳	۳	علیسرا	احمدسرگوراب
۵۷	۲	۲	۳	خمیران	جبرده	۷	۴	۳	۳	سفیدمزگ	احمدسرگوراب
										ی	
۵۴	۲	۳	۲	لختکی	جبرده	۱	۵	۴	۴	نصیرمحلہ	احمدسرگوراب
۵۴	۲	۳	۲	چوسر	جبرده	۸۹	۱	۱	۱	ماشاء الله	چوبر
										کل	
۴۵	۴	۲	۲	برزوهندان	جبرده	۸۹	۱	۱	۱	آقانور سه	چوبر
										تن	
۴۵	۴	۲	۲	کوزان	جبرده	۸۹	۱	۱	۱	قلعه گل	چوبر
۴۵	۴	۲	۲	لاقان	جبرده	۸۹	۱	۱	۱	جنگلکار	چوبر
										ی چوبر	
۴۵	۴	۲	۲	ذوالپیران	جبرده	۸۹	۱	۱	۱	لیسم	چوبر
۴۰	۳	۲	۳	آقا محلہ	جبرده	۸۹	۱	۱	۱	امامزاده	چوبر
										اسحق	
۴۰	۳	۲	۳	خلیلان	جبرده	۸۹	۱	۱	۱	تنز	چوبر
۳۴	۳	۳	۲	بیالوا	جبرده	۸۶	۳	۱	۱	محرمان	چوبر
۳۴	۳	۳	۲	کولی سران	جبرده	۸۶	۳	۱	۱	بابارکاب	چوبر
۳۴	۳	۳	۲	نہزم صیقل کومه	جبرده	۸۶	۳	۱	۱	طالقان	چوبر
۲۹	۲	۳	۳	پیرده شفت	جبرده	۸۳	۳	۱	۲	کیش خاله	چوبر
۲۶	۴	۲	۳	مردخه	جبرده	۸۲	۳	۲	۱	امامزاده	چوبر
										ابراهیم	
۲۶	۴	۲	۳	خرطوم	جبرده	۸۰	۳	۰	۴	ویسرود	چوبر
۱۵	۳	۳	۳	تکرم	جبرده	۶۱	۳	۲	۲	تانی محلہ	چوبر
۱۵	۳	۳	۳	عثمان‌اندان	جبرده	۶۱	۳	۲	۲	صیقلان	چوبر
۹	۵	۲	۳	چماچا	جبرده	۶۱	۳	۲	۲	کوچک کومسار	چوبر
۷	۴	۳	۳	شالده	جبرده	۶۱	۳	۲	۲	داکله سرا	چوبر
۴	۳	۴	۴	جبرده	جبرده						

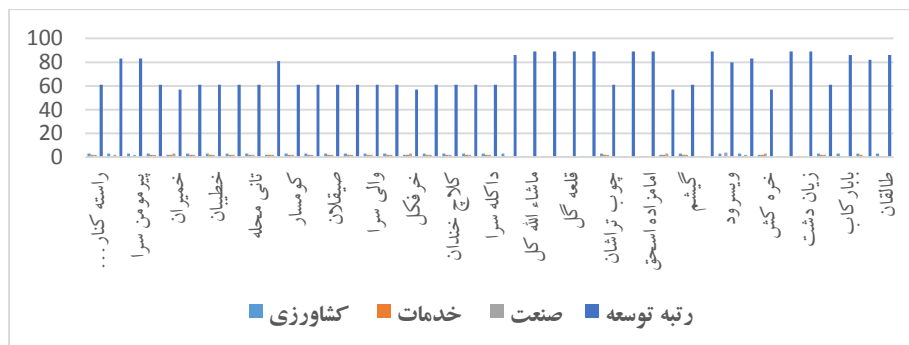
شکل ۳. روستاهای دارای سطح توسعه قوی (رتبه بین ۱-۲۳)

Figure 3. Villages with strong development level (rank between 1-23)

شکل ۴. روستاهای دارای سطح توسعه متوسط (رتبه بین ۲۴-۵۴)

Figure 4. Villages with medium development level (rank between 24-54)

شکل ۵. روستاهای دارای سطح توسعه ضعیف (رتبه بین ۵۵-۸۹)

Figure 5. Villages with weak development level (rank between 55-89)

در ادامه نیز با توجه به وضعیت پراکنش نقاط روستایی در سطح محدوده مطالعاتی و مراجعه به مراجع ذیصلاح، و بررسی سند آمایش استان گیلان و با نظرسنجی خبرگان، انواع خدمات زیربنایی و روبنایی و به دنبال آن زیرساخت‌های اقتصادی مبتنی بر انواع خدمات موجود و شرایط روستاهای مطالعاتی مورد بررسی قرار گرفت. جدول (۲).

جدول ۲. خدمات روبنایی و زیربنایی و زیرساخت اقتصادی در محدوده مطالعاتی

Table 2. Superstructure and infrastructure services and economic infrastructure in the study area

طبقه بندی خدمات رو بنایی	خدمات روبنایی	سطح بندی خدمات رو بنایی	خدمات روبنایی	سطح بندی خدمات زیر بنایی	خدمات زیر بنایی	سطح بندی زیر ساخت های اقتصادی	زیر ساخت های اقتصادی	سطح بندی زیر ساخت های اقتصادی	زیر ساخت های اقتصادی
SS1	دایمی / موسمی	SS30	دهیار	IS1	وضع طبیعی	EI15	وضع طبیعی	EI11	پزشک
SS0	روستامهد	SS31	پاسگاه نیروی انتظامی	IS2	راه زمینی	EI1	راه زمینی	EI11	دامپزشک
SS3	دبستان	SS30	مرکز خدمات جهاد کشاورزی	IS3	راه آبی	EI1	راه آبی	EI14	نمایندگی پخش نفت سفید
SS4	مدرسه راهنمایی شبانه روزی پسرانه	SS33	مروج کشاورزی	IS4	راه آهن	EI1	راه آهن	EI14	نمایندگی پخش سیلندر گاز
SS5	مدرسه راهنمایی شبانه روزی دخترانه	SS34	شورای حل اختلاف	IS5	شبکه سراسری برق	EI10	روستامهد	EI5	بانک
SS6	مدرسه راهنمایی پسرانه	SS35	شرکت تعاونی روستایی	IS6	موتور برق دیزلی	EI10	دبستان	EI9	تعمیر ماشین آلات کشاورزی
SS7	مدرسه راهنمایی دخترانه	SS36	حمام عمومی	IS7	انرژی نو (خورشیدی، بادی و ...)	EI10	مدرسه راهنمایی شبانه روزی پسرانه	EI9	تعمیر ماشین آلات غیر کشاورزی
SS8	مدرسه راهنمایی مختلط	SS37	مرکز بهداشتی درمانی	IS8	گاز لوله کشی	EI10	مدرسه راهنمایی شبانه روزی دخترانه	EI6	جایگاه سوخت
SS9	دبیرستان شبانه روزی پسرانه	SS38	داروخانه	IS9	آب لوله کشی	EI10	مدرسه راهنمایی پسرانه	EI13	صندوق پست

۱۱۲. فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی - سال شانزدهم، شماره دوم، بهار ۱۴۰۳

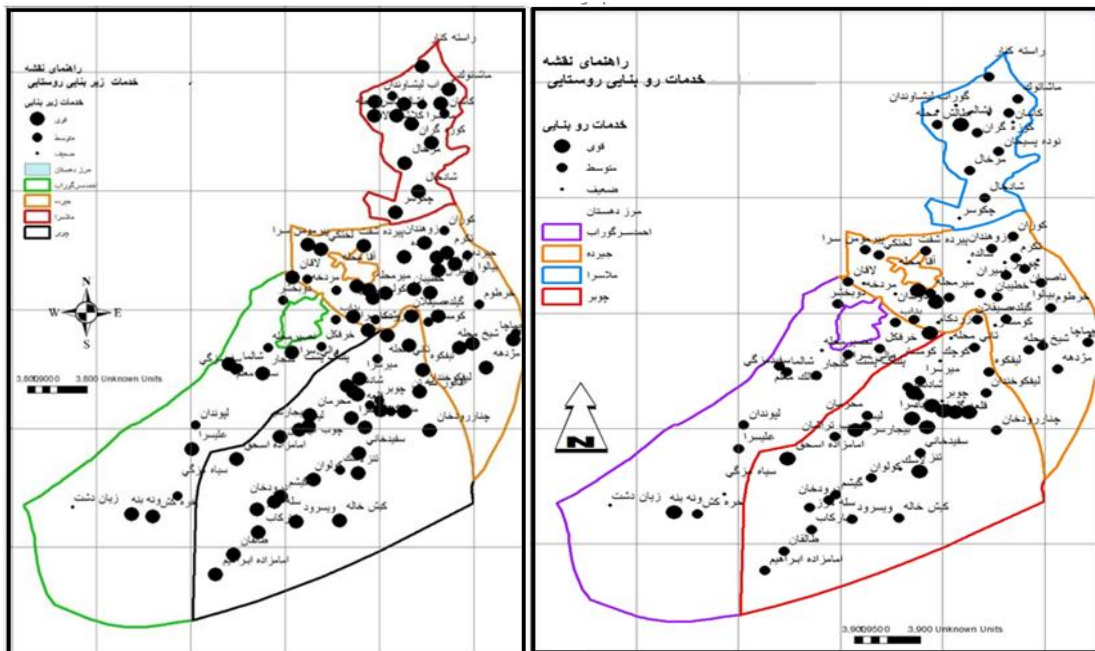
دسترسی به اینترنت عمومی	EI13	دبیرستان شبانه روزی دخترانه	EI10	سامانه تصفیه آب	IS10	خانه بهداشت	SS39	دبیرستان شبانه روزی دخترانه	SS10
دسترسی به وسیله ی نقلیه عمومی	EI7	دبیرستان نظری پسرانه	EI10	سامانه جمع آوری زباله	IS11	پایگاه بهداشت روستایی	SS40	دبیرستان نظری پسرانه	SS11
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI10	پایگاه آتش نشانی	IS12	مرکز تسهیلات زایمان	SS41	دبیرستان نظری دخترانه	SS10
شهرک ها و نواحی صنعتی	EI18	دبیرستان کار و دانش پسرانه	EI10	نمایندگی پخش نفت سفید	IS13	پزشک خانواده	SS40	دبیرستان کار و دانش پسرانه	SS13
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI10	نمایندگی پخش سیلندر گاز	IS14	پزشک	SS43	دبیرستان کار و دانش دخترانه	SS14
شهرک ها و نواحی صنعتی	EI18	دبیرستان کار و دانش پسرانه	EI10	فروشگاه تعاونی	IS15	دندانپزشک یا بهداشت کار دهان	SS44	هنرستان فنی و حرفه ای پسرانه	SS15
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI10	بانک	IS16	دندانپزشک تجربی یا دندان ساز	SS45	هنرستان فنی و حرفه ای دخترانه	SS16
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI10	جایگاه سوخت	IS17	بهبار یا مامایی روستایی	SS46	بوستان روستایی	SS17
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI10	صندوق پست	IS18	بهورز	SS47	کتابخانه عمومی	SS18
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI10	دفتر پست	IS19	دامپزشک	SS48	زمین ورزشی	SS19
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI2	دفتر مخابرات	IS20	تکنسین دامپزشکی	SS49	سالن ورزشی	SS00
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI8	دفتر فناوری اطلاعات و ارتباطات	IS21	آزمایشگاه و رادیولوژی	SS50	مسجد	SS01
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI3	دسترسی عمومی به اینترنت	IS22	غسالخانه	SS51	امام زاده	SS00
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI4	دسترسی به روزنامه و مجله	IS23	بقالی	SS50	سایر اماکن مذهبی مسلمانان	SS03
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI11	دسترسی به وسیله ی نقلیه عمومی	IS24	نانوایی	SS53	اماکن مذهبی سایر ادیان	SS04
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه	EI11	دسترسی به ایستگاه راه آهن	IS25	گوشت فروشی	SS54	مدرسه علمیه	SS05
دسترسی به ایستگاه راه آهن	EI7	دبیرستان نظری دخترانه				قهوه خانه	SS55	امام جماعت	SS06

EI : ECONOMOC INFRASTRUCTURE
 IS : INFRASTRUCTURE SERVICE
 SS : SUPERSTRUCTUURE SERVICES
 RD : RURAL DEVELOPMENT

		راتب	
SS07	خانه عالم	تعمیر ماشین	آلات کشاورزی
SS08	دارالقرآن	تعمیر ماشین	آلات غیر کشاورزی
SS09	شورای اسلامی روستا		

مرجع : سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۳۹۵

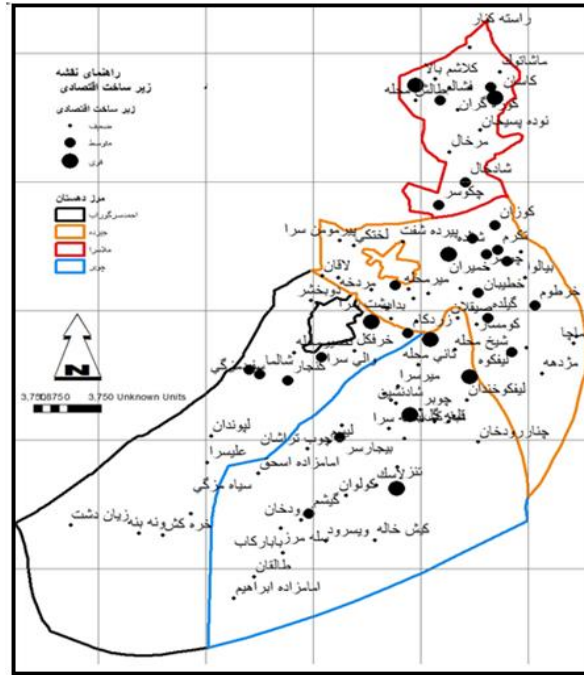
بر اساس داده‌های دریافتی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان و فرمانداری شهرستان، نقشه‌های موضوعی مربوط به خدمات روبنایی خدمات زیربنایی و پس از آن زیرساخت اقتصادی برای تک تک روستاهای مورد مطالعه به صورت لایه‌های اطلاعاتی جداگانه شناسایی شد. نتایج نشان داد که تعداد (۵۷) واحد خدمات زیربنایی و (۲۵) واحد خدمات زیربنایی و همچنین (۴۰) واحد به عنوان زیرساخت اقتصادی در محدوده مطالعاتی مورد بررسی قرار گرفته شد. نتایج به شرح نقشه‌های (۶، ۷ و ۸) است.

شکل ۶ و ۷: سطح‌بندی خدمات روبنایی و زیربنایی روستاهای شهرستان شفت، منبع: یافته‌های تحقیق

Figure 6 & 7. Leveling of superstructure and infrastructure services in the villages of Shaft county

شکل ۸. سطح‌بندی زیرساخت اقتصادی روستاهای شهرستان شفت، منبع: یافته‌های تحقیق

Figure 8. Stratification of the economic infrastructure of the villages of Shaft county

در ادامه نیز با استفاده از الگوریتم‌های سطح‌بندی و تعیین بازه موجود در نرم‌افزار (آرک‌مپ)، داده‌های به دست آمده از خدمات زیربنایی و روبنایی و زیرساخت‌های اقتصادی، در سه سطح (ضعیف، متوسط، قوی) و طبقه‌بندی ارتفاعی روستاها با توجه به رقم ارتفاعی به صورت (جلگه‌ای، کوهپایه‌ای و کوهستانی) و طبقه‌بندی شیب روستاها با توجه به رقم درصد شیب به صورت (کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) صورت گرفته شد. جدول (۳).

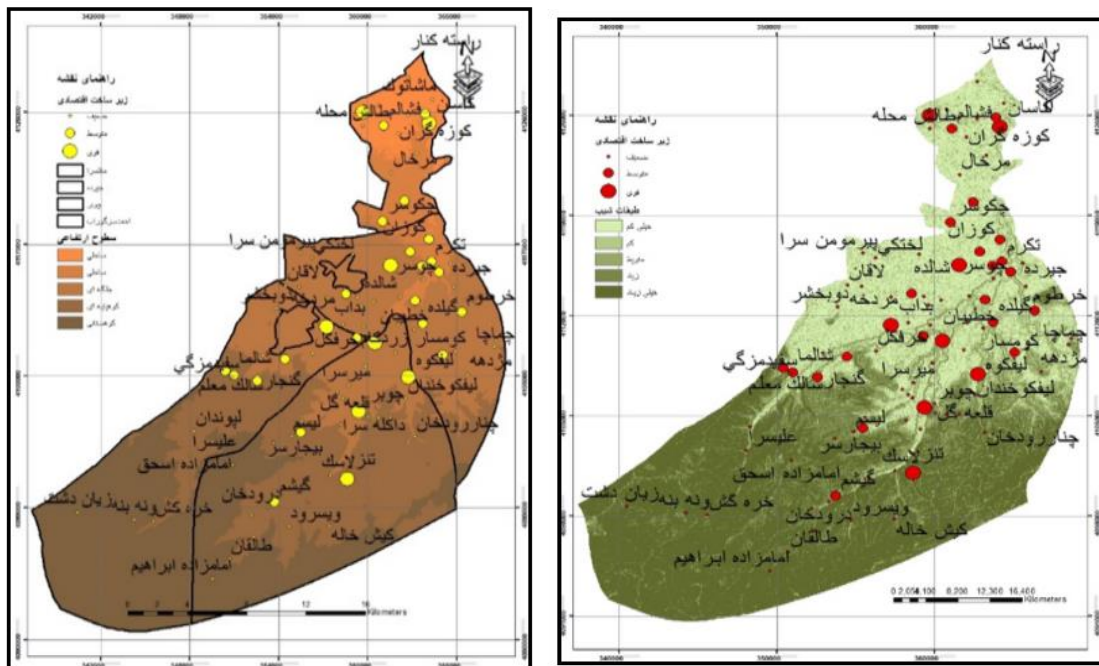
جدول ۳. سطوح خدمات زیربنایی و زیرساخت اقتصادی و رتبه توسعه روستایی به همراه نقاط ارتفاعی و درصد شیب

Table 3. Infrastructure service levels and economic infrastructure and rural development rating along with elevation points and slope percentage							
رتبه توسعه روستایی	سطح	تعداد خدمات روبنایی	سطح	تعداد خدمات زیربنایی	سطح	تعداد زیرساخت اقتصادی	سطح
۱ تا ۲۳	قوی	۱ تا ۲۴	ضعیف	۲ تا ۸	ضعیف	۲ تا ۸	ضعیف
۲۴ تا ۵۴	متوسط	۱۵ تا ۲۴	متوسط	۹ تا ۱۹	متوسط	۹ تا ۱۵	متوسط
۵۵ تا ۸۹	ضعیف	۲۵ تا ۴۲	قوی	۲۰ تا ۴۲	قوی	۱۶ تا ۲۷	قوی
ارتفاع	اشکوب		شیب به درصد		طبقه		
زیر صفر	ساحلی		۰ تا ۳		خیلی کم		
۰ تا ۱۰۰	جلگه‌ای		۳ تا ۶		کم		

متوسط	۱۴ تا ۶	کوهپایه‌ای	۵۰۰ تا ۱۰۰
زیاد	۳۲ تا ۱۴	کوهستانی	بیشتر از ۵۰۰
خیلی زیاد	۵۶ تا ۳۲		

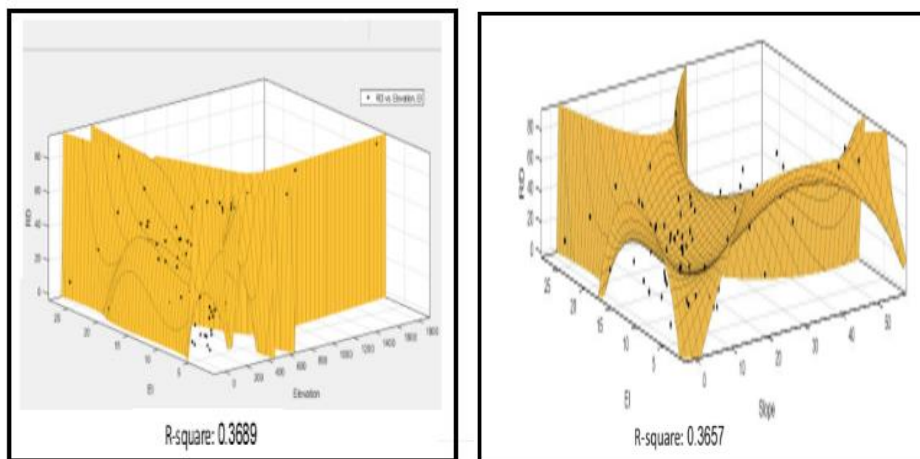
منبع: یافته‌های تحقیق

در ادامه نیز با توجه به شرایط جغرافیایی، و با در نظر گرفتن سه موقعیت جغرافیایی (جلگه‌ای، کوهپایه‌ای و کوهستانی)، در روستاهای مطالعاتی، ابتدا با استفاده از رتبه توسعه روستایی، تنوع و وضعیت فعالیت اقتصادی و زیرساخت‌های ضروری هر روستا، مورد ارزیابی قرار گرفته شد و به ازای هر روستا یک فیلد به نام کدینگ اطلاعات قرار گرفته شد. به منظور بررسی سطح زیرساخت اقتصادی، خدمات روستایی و زیربنایی از سه سطح (ضعیف=۱، متوسط=۲، قوی=۳)، استفاده شده و برای سطح رتبه توسعه روستایی نیز از (سطح قوی ۱-۲۳)، و (متوسط ۲۴-۵۴)، و (ضعیف ۵۵-۸۹)، و عدد ارتفاعی و درصد شیب و اشکوب ارتفاعی (جلگه‌ای=۱، کوهپایه‌ای=۲، کوهستانی=۳)، و سطح‌بندی درصد شیب (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳=زیاد=۴، خیلی زیاد=۵) مورد ارزیابی قرار گرفته شدند، که در مقاله حاضر به دلیل حجم بالای جدول، از آوردن آن صرفه‌نظر شد. در ادامه نیز با تولید نقشه‌های ارتفاع-زیرساخت اقتصادی، و شیب زیرساخت اقتصادی، و بکارگیری از الگوی صفحه برازش منحنی پس از احصای ضرایب تبیین برای مدل‌های به دست آمده، شکل‌های (شیب-رتبه توسعه-زیرساخت)، و (ارتفاع-رتبه توسعه-زیرساخت)، ترسیم شد، و نتایج گویای این واقعیت است که با مقدار ۳۶ درصد، بین تنوع و وضعیت فعالیت‌های اقتصادی جاری در سطح روستاهای مورد مطالعه و به دنبال آن زیرساخت‌های موجود با شرایط جغرافیایی (ارتفاع و شیب) ارتباط قوی و قابل تاملی مشاهده نشد.

شکل ۹ و ۱۰. زیرساخت اقتصادی و درصد شیب و اشکوب ارتفاعی در روستاهای مورد مطالعه، منبع: یافته‌های تحقیق

Figure 9 & 10. Economic infrastructure and the percentage of slope and elevation in the studied villages

شکل ۱۱ و ۱۲. نمودار تغییرات توسعه روستایی نسبت به متغیر شیب و ارتفاعی و زیر ساخت‌های ضروری، منبع: یافته‌های تحقیق

Figure 11 & 12. Diagram of changes in rural development according to the variable of slope and height and necessary infrastructures

همانطور که در شکل (۱۱) نشان داده شد، هر کدام از نقاط روستایی در فضای سه بعدی، مبین مولفه‌های زیرساخت اقتصادی (ET) و درصد شیب (Slope) به عنوان متغیر مستقل و رتبه توسعه هر روستا (RD) به عنوان متغیر وابسته ترسیم شد. همچنین شکل (۱۲) مبین آن است که مولفه‌های زیرساخت اقتصادی (ET) و درصد شیب (Slope) به عنوان متغیر مستقل و رتبه توسعه هر روستا (RD) به عنوان متغیر وابسته می‌باشد. ضرایب ثابت مدل (P) به تعداد ۲۱ ضریب برای بررسی رفتار تغییرات (زیرساخت ضروری-شیب و رتبه توسعه) و (زیرساخت ضروری-ارتفاع و رتبه توسعه) و ضریب تبیین ۳۶ درصد که برای این مدل پس از اعمال الگوریتم برازش صفحه‌ای با استفاده از نرم‌افزار متلب و در رابطه تغییرات متغیرهای مستقل و وابسته به دست آمده، گویای عدم معنادار بین شرایط جغرافیایی (ارتفاع و شیب) و توسعه اقتصادی است. به عنوان نمونه:

روستای سیاهمزیگی از دهستان احمد سرگوراب در سطح توسعه قوی قرار دارد ولی از نظر زیرساخت اقتصادی در سطح ضعیف و از لحاظ قرارگیری در طبقات شیب در سطح زیاد قرار دارد.

روستای آقاسید یعقوب از دهستان ملاسرا که در سطح توسعه قوی قرار دارند ولی از نظر زیرساخت اقتصادی در سطح ضعیف و از لحاظ قرارگیری در طبقات شیب سطح کم قرار دارد.

روستای عثمان‌اندان از دهستان جیرده در سطح توسعه قوی جای دارد، ولی از نظر زیرساخت اقتصادی در سطح ضعیف و از لحاظ قرارگیری در طبقات شیب در سطح کم قرار دارد.

روستای لاسک نیز از دهستان چویر در سطح توسعه قوی قرار دارد، ولی از نظر زیرساخت اقتصادی در سطح ضعیف و از لحاظ قرارگیری در طبقات شیب در سطح خیلی زیاد قرار دارد.

در ادامه نیز با استفاده از رویکرد کیفی و روش (تئوری زمینه‌ای)، به بررسی مجموعه عوامل موثر در ضعیف بودن زیرساخت‌های اقتصادی در روستاهایی که از نظر سطح توسعه قوی هستند، و در طبقات شیب کم و ارتفاع کم قرار دارند، پرداخته شده است. نتایج به شرح ذیل است. در این قسمت از پژوهش، آگاهان مشارکت‌کننده را خبرگان و کارشناسان برنامه‌ریزی روستایی تشکیل دادند. اطلاعات مورد نیاز از نظر خبرگان استخراج شده است. برای انتخاب خبرگان نیز از روش نمونه‌گیری نظری استفاده شد. تحلیل‌گر، همزمان داده‌هایشان را گردآوری، شناسه‌گذاری و تحلیل کرده، نمونه‌های بعدی را با توجه به تحلیل داده‌های گردآوری شده پیشین انجام داده است. با نمونه‌گیری‌های اولیه، مفاهیم و مقولات شکل می‌گیرد و دیگر نمونه‌گیری‌ها به منظور عمق و غنا بخشیدن به این مقولات انجام می‌گیرد. در این پژوهش در مجموع ۲۰ مصاحبه عمیق صورت گرفت. مصاحبه‌ها (بین ۶۰ تا ۹۰ دقیقه) ضبط و یادداشت و بلافاصله پیاده می‌شد تا با مرور چند باره گفتگوها، تحلیل و بررسی دقیق‌تری نسبت به دیدگاه‌های خبرگان انجام شود.

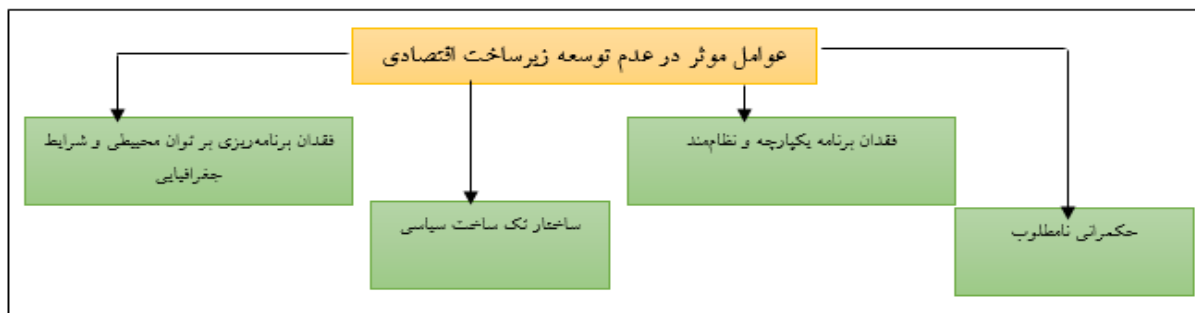
در ابتدا در مرحله مرور بازنگری که در حکم مقدمه‌ای برای ورود به عملیات تحلیل محسوب می‌گردد، برای جلوگیری از داوری شخصی در هنگام ترتیب داده‌ها، مصاحبه‌های ضبط شده، یادداشت‌های شخصی که در طی تحقیق توسط پژوهشگر انجام می‌شد، جمع‌آوری و مورد بازنگری و اصلاح قرار داده شد. در ادامه نیز در مرحله: استخراج داده‌های معنایی کدگذاری (باز)، هدف، درک مفاهیم مستتر در گفته‌های مصاحبه‌شونده است. نام برخی از مفاهیم از دانش پیشین گرفته شده و نام برخی مفاهیم ابداع شده توسط پژوهشگر و یا ذکر شده توسط مشارکت‌کنندگان و معطوف به داده‌های موجود بود که ما در پژوهش حاضر از آوردن آنها به دلیل حجم مقاله صرفه نظر نموده‌ایم. در ادامه نیز کدگذاری محوری مرحله دوم تجزیه و تحلیل در نظریه‌پردازی داده بنیاد است. هدف از این مرحله برقراری رابطه بین طبقه‌های تولید شده (در مرحله کدگذاری باز) است. اساساً فرایند ارتباط‌دهی در کدگذاری محوری بر بسط و گسترش یکی از طبقه‌ها قرار دارد. در این مرحله با استفاده از افق‌ها یا اظهارات عمده در مرحله قبل اقدام به استخراج مقوله‌ها و مضامین اصلی شد. به این صورت که اظهارات در واحدهای اطلاعاتی بزرگ‌تری مرسوم به واحدهای معنایی دسته‌بندی می‌شوند. واحدهای معنایی نشان‌دهنده ابعاد مختلف هستند و ارائه توضیحات مبتنی مرحله بعد را آسان‌تر می‌کنند. در این مرحله ۴ مضمون یا مقوله استخراج و مفاهیم برسازنده هر یک از این مضمون‌ها مشخص شدند.

جدول ۴: مجموعه عوامل موثر در عدم توسعه زیرساخت اقتصادی برای روستاها دارای شیب و ارتفاع کم، و توسعه اقتصادی بالا

Table 4. The set of effective factors in the lack of development of economic infrastructure for villages with low slope and altitude, and high economic development

ردیف	مقوله	واحد معنایی
۱	فقدان برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط جغرافیایی	تدوین برنامه و طرح‌های جامع تخصصی در زمینه توسعه زیرساخت اقتصادی عدم تعیین روستاهای اولویت‌دار
۲	ساختار تک ساخت سیاسی	فقدان چشم‌انداز جامع در زمینه توان محیطی، اقتصادی و... روستاهای دارای سطح توسعه قوی فقدان آمار و اطلاعات در زمینه روستاهای دارای سطح توسعه قوی با زیرساخت اقتصادی ضعیف فشارهای سیاسی برای توسعه زیرساخت اقتصادی برای روستاهای فاقد توجه اقتصادی و فنی ترویج دیدگاه‌های سیاسی
۳	فقدان برنامه یکپارچه و نظام‌مند	نبود مقررات لازم در توسعه زیرساخت اقتصادی برای روستاهای دارای توسعه بالا فقدان تعریف مشخص از تدوین برنامه روستاهای این چنین
۴	حکمرانی نامطلوب	عدم هماهنگی بین دستگاه‌ها و متولیان امور توسعه در بخش‌های دولتی، عمومی و خصوصی برای روستاهای این چنین عدم شفافیت و پاسخگویی مدیران در سازمان‌های ذی‌ربط عدم انسجام سازمانی بین سازمان‌های مرتبط

منبع: یافته‌های تحقیق

شکل ۱۳. مدل عوامل موثر در عدم توسعه زیرساخت‌های اقتصادی، منبع: یافته‌های تحقیق

Figure 13. The model of factors influencing the lack of economic infrastructure development

مطابق نتایج به دست آمده در جدول (۴) و شکل (۱۳)، عوامل (حکمرانی نامطلوب، فقدان برنامه یکپارچه و نظام‌مند، ساختار تک ساخت سیاسی، فقدان برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط جغرافیایی)، از سوی متخصصان برای روستا-هایی که دارای رتبه اقتصادی بالا، سطح ارتفاع و شیب کم، ولی از زیرساخت اقتصادی ضعیفی برخوردار هستند، ارائه شد.

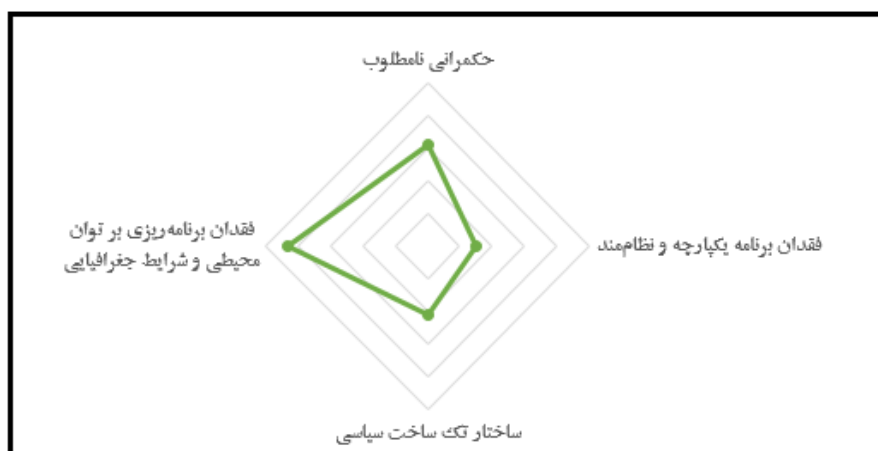
در ادامه نیز، به منظور میزان اهمیت هر یک از عوامل، از مدل ترکیبی (FKOPRAS+FSORA)، استفاده شد. نتایج به شرح جدول (۵) است.

جدول ۵. میزان اهمیت هر یک از عوامل مطرح شده

Table 5. The importance of each of the mentioned factors

امتیاز از ۱۰۰	فاصله بین Q^{MAX} و Q^{MIN}	کمینه امتیاز (Q^{MIN})	بیشینه امتیاز (Q^{MAX})	امتیاز کسب شده (Q_i)	عوامل
۷۱/۲۱	۲/۲۲۲	۱۰/۳۴۵	۱۲/۵۶۷	۱۱/۵۵۶	حکمرانی نامطلوب
۷۱/۰۵	۲/۲۳۷	۱۰/۳۱۴	۱۲/۵۵۱	۱۱/۳۳۲	فقدان برنامه یکپارچه و نظام‌مند
۷۱/۱۱	۲/۳۳۳	۱۰/۱۱۲	۱۲/۴۴۵	۱۱/۳۴۵	ساختار تک ساخت سیاسی
۷۱/۳۳	۲/۱۹۱	۱۰/۵۸۷	۱۲/۷۷۸	۱۱/۶۷۸	فقدان برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط جغرافیایی

منبع: یافته‌های تحقیق

شکل ۱۴. میزان اهمیت هر یک از عوامل مطرح شده. منبع: یافته‌های تحقیق

Figure 14. The importance of each of the mentioned factors

مطابق نتایج به دست آمده در جدول (۵) و شکل (۱۴)، به ترتیب فقدان برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط جغرافیایی با مقدار ۷۱/۳۳، حکمرانی نامطلوب با مقدار ۷۱/۲۱، ساختار تک ساخت سیاسی با مقدار ۷۱/۱۱، فقدان برنامه یکپارچه و نظام‌مند با مقدار ۷۱/۰۵، بیشترین و کمترین میزان اهمیت را از دیدگاه متخصصان به خود اختصاص داده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی واکاوی نقش شرایط جغرافیایی در توسعه اقتصادی با میانجی‌گری زیرساخت‌های ضروری است. در این راستا، پس از تعیین رتبه توسعه اقتصادی روستاهای شهرستان شفت به تفکیک دهستان‌های مورد مطالعه، خدمات زیربنایی و روبنایی و زیرساخت‌های ضروری شناسایی شد و هر کدام از نقاط روستایی در فضای سه بعدی، مبین مولفه‌های زیرساخت اقتصادی و درصد شیب به عنوان متغیر مستقل و رتبه توسعه هر روستا به عنوان متغیر

وابسته؛ و همچنین بین مولفه‌های زیرساخت اقتصادی و درصد شیب به عنوان متغیر مستقل و رتبه توسعه هر روستا به عنوان متغیر وابسته ترسیم شد. نتایج ضریب تبیین ۳۶ درصد که برای این مدل پس از اعمال الگوریتم برازش صفحه‌ای با استفاده از نرم‌افزار متلب و در رابطه تغییرات متغیرهای مستقل و وابسته به دست آمده، گویای عدم معنادار بین شرایط جغرافیایی (ارتفاع و شیب) و توسعه اقتصادی است، در این راستا بر اساس نتایج به دست آمده مشخص شد روستاهایی از جمله: سیاهمزیگی از دهستان احمدسرگوراب، روستای آقا سید یعقوب از دهستان ملاسرا، روستای عثمان‌اندان از دهستان جیرده، روستای لاسک از دهستان چوبر و ... با رتبه توسعه بالا، در سطح شیب و ارتفاع مناسب از نظر زیرساخت‌های اقتصادی ضعیف هستند. در این راستا، با استفاده از تئوری زمینه‌ای به بررسی مجموعه عوامل موثر در عدم توسعه زیرساخت اقتصادی در این روستاها پرداخته شد. نتایج نشان داد، ۴ عامل (حکمرانی نامطلوب، فقدان برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط جغرافیایی، ساختار تک ساخت سیاسی، فقدان برنامه یکپارچه و نظام‌مند) به عنوان عوامل موثر در عدم توسعه زیرساخت‌های اقتصادی در این روستاها بر اساس دیدگاه متخصصان شناسایی شد، در نهایت بر اساس مدل ترکیبی (کوپراس فازی و سورا فازی)، به بررسی اهمیت هر یک از عوامل پرداخته شد. نتایج نشان داد، به ترتیب فقدان برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط جغرافیایی با مقدار ۷۱/۳۳، و فقدان برنامه یکپارچه و نظام‌مند با مقدار ۷۱/۰۵، بیشترین و کمترین میزان اهمیت را از دیدگاه متخصصان به خود اختصاص داده‌اند. بر این اساس از دیدگاه متخصصان، عدم توسعه زیرساخت‌های اقتصادی در روستاهای با شیب و ارتفاع مناسب و رتبه توسعه بالا، در قدم اول ناشی از فقدان برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط جغرافیایی آنها مربوط می‌شود. بسیاری از برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته در روستاها ناشی از رویکرد متمرکز (بالا به پایین) است، و بدون هیچ گونه مطالعه پیشین از روستاها بر اساس توانایی‌های محیطی و موانع محیطی صورت گرفته می‌شود، این برنامه‌ها نه تنها برنامه منسجم را برای روستاها تدوین نمی‌کند، بلکه آنها را از توسعه باز می‌دارد. در این راستا، لازم است برای توسعه زیرساخت‌های اقتصادی این روستاها برنامه‌ریزی بر توان محیطی و شرایط شیب و ارتفاع هر یک از روستاها صورت گیرد. در کنار این عامل، حکمرانی نامطلوب از دیگر موانع بر سر راه توسعه زیرساخت‌های اقتصادی روستاهای مورد مطالعه است. در شهرستان شفت و روستاهای آن، گاهی حرکت‌های جزیره‌ای، بدون هماهنگی با سایر سازمان‌ها و نهادها، با صرف انرژی، زمان، نیروی کار و ... انجام می‌شود که ممکن است در گوشه دیگری، گروهی در حال انجام پروژه‌ها و یا مطالعات مرتبط با زیرساخت‌های ضروری مشابه باشند. بنابراین اتخاذ رویکرد واحد بین مدیران و برنامه‌ریزان روستایی و همبستگی بین سازمان‌ها و نهادهای متولی، می‌تواند از جمله عوامل توفیق روستاهای شهرستان از نظر زیرساخت‌های اقتصادی گردد. در کنار حکمرانی نامطلوب، ساختار تک ساخت سیاسی نیز از مهمترین عوامل شناسایی شد. در این راستا، رویکرد سیاسی و رویه سلیقه‌ای حاکم بر برنامه‌ریزی و توسعه روستاها با تاکید بر زیرساخت‌ها پس از هر انتخاباتی و حذف اندیشه‌های مسلط بر مدیریت روستایی در یک دوره، از چالش‌های مرتبط با عدم توفیق روستاها برای رسیدن به توسعه زیرساخت

اقتصادی است. همچنین از دیدگاه متخصصان، یکی از مهمترین مسائل و مشکلاتی که روستاهای این شهرستان همواره با اهداف برنامه‌های توسعه در کشور در تعارض بوده‌اند، فشارهای سیاسی مقامات استانی برای اجرای توسعه زیرساخت اقتصادی روستاهایی که فاقد توجیه اقتصادی و فنی هستند، این فشارها در برخی موارد منجر به اجرای برنامه‌هایی می‌شود که در روستاهای با رتبه توسعه پایین زیرساخت‌های اقتصادی در سطح مطلوبی قرار می‌گیرند، و این امر باعث هدر رفتن منابع و به هم خوردن عدالت فضایی در روستاهای این شهرستان می‌گردد. در نهایت عامل فقدان برنامه یکپارچه و نظام‌مند از سوی متخصصان شناسایی شد، که با واحدهای معنایی: نبود مقررات لازم در توسعه زیرساخت اقتصادی برای روستاهای دارای توسعه اقتصادی بالا و فقدان تعریف مشخص از تدوین برنامه روستاهای این چنین مشخص شد. در نهایت نتایج تحقیق با مطالعات یاسوری (۱۳۹۴)، مبنی بر اینکه روستاهایی که در سطح توسعه‌یافتگی پایین قرار دارند، شرایط نامناسب‌تری در دسترسی به خدمات دارند، مطابقت ندارد. و با افراخته و همکاران (۱۴۰۰)، فزونی و همکاران (۱۳۹۶)، مطابقت و همخوانی ندارد. و با سایر پژوهش‌های صورت گرفته شباهتی در نتایج یافت نشده است. در انتها، بر اساس نتایج به دست آمده راهکارهای ذیل پیشنهاد شد:

با توجه به رتبه توسعه و موقعیت محیطی روستاهای شهرستان که در این پژوهش بررسی گردیده به منظور تسریع در روند توسعه دهستانی و بعد شهرستانی در حوزه‌های کشاورزی خدماتی و صنعت پیشنهاد می‌گردد، در برش روستایی عوامل موجود در کاهش رقم رتبه هر روستا (که عمدتاً اقتصادی است) شناسایی و با اتخاذ تصمیمات راهبردی اقدام به کاهش موانع رشد توسعه در کوتاه‌مدت نماییم؛ و بکارگیری و استفاده بهینه از توانمندی‌های محیط طبیعی و جغرافیایی مناطق در کوتاه مدت به منظور تسریع در امور توسعه؛

سپاسگزاری

از مدیران اجرایی (دهیاران) و مدیران نظارتی (اعضای شوراهای اسلامی) روستاهای شهرستان شفت و روستاییان شهرستان ونیز مدیران و کارشناسان شهرستان به جهت همکاری در تدوین تحقیق حاضر همکاری داشته اند سپاسگزاری می‌نمایم.

منابع

احمدی، علیرضا. (۱۴۰۱). ارزیابی و مدل‌سازی عوامل موثر بر توزیع خدمات عمومی در مناطق روستایی با رویکرد توسعه روستایی (مطالعه موردی: آبادی‌های شهرستان تکاب). جغرافیا و روابط انسانی. دوره ۴. شماره ۴. صص ۴۲۰-۴۳۵.

۱۲۲. فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی - سال شانزدهم، شماره دوم، بهار ۱۴۰۳

افراخته، حسن و دولتی، غلام و پریزادی، طاهر و عزیزپور، فرهاد. (۱۴۰۰). نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیست و یکم، شماره ۶۲.

حسینی، سید علی. اخلاقی، محمدرضا. اربابی، حسین. سجادی راد، هادی. (۱۴۰۱). راهکارهایی برای توسعه عدالت محور و اصلاح پراکنش زیرساخت‌ها و تاسیسات گردشگری در ایران. نشریه گردشگری و اوقات فراغت. دوره ۶. شماره ۱۲.

ده‌زاده‌سیلابی، پروین. رسول‌زاده، زهرا. طهماسبی مقدم، حسین. (۱۴۰۰). سنجش عدالت اجتماعی در ساختار فضایی کلانشهر تبریز با تاکید بر پراکنش فضایی مراکز آموزشی. فصلنامه سیاست‌گذاری محیط شهری. سال ۱. شماره ۲. صص ۳۵-۵۰.

زمانی، علی. کنشلو، محبوبه. (۱۳۹۹). نقش متغیرها و توانمندی‌های جغرافیایی در توسعه اقتصادی و اقتدار منطقه‌ای و بین‌المللی ایران با تاکید بر منطقه دریای خزر و خلیج فارس. فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال دهم. شماره ۲. صص ۳۳۵-۳۵۸.

سعیدی مفرد، ساناز. حنایی، تکتم. شیروانی مقدم، سوسن. (۱۴۰۰). ارائه راهکارهای موثر بر ارتقای عدالت فضایی در سکونتگاههای غیررسمی کلانشهر مشهد. نشریه علمی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی. دوره ۱۶. شماره ۳. صص ۵۵۱-۵۶۶.

سعیدی، عباس. (۱۳۸۴). مبانی جغرافیای روستایی، تهران. انتشارات سمت.

طرح تهیه و بازنگری برنامه آمایش استان گیلان. (۱۳۹۷). تحلیل وضعیت و ساختار-فصل دوم-تحولات جمعیت در سه دهه گذشته. سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان.

فزونی، بهزاد. استعلاجی، علیرضا. ولی شریعت پناهی، مجید. (۱۳۹۶). نقش عوامل محیطی در توسعه اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: بخش دیلمان شهرستان سیاهاکل). نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی. سال ۹. شماره ۳.

قاسمی، سید هاشم. (۱۴۰۰). ضرورت شناسایی چالش‌های بافت فرسوده روستایی در راستای رسیدن به اهداف توسعه پایدار. مجله جغرافیا و روابط انسانی. دوره ۴. شماره ۳. صص ۳۳۱-۳۴۸.

کدیور خواه چماچای، اسماعیل. مولایی هاشجین، نصرالله. رضایی، پرویز. (۱۴۰۱). توسعه اقتصادی با تاکید بر زیرساخت‌های ضروری، با محوریت راهبرد مهندسی جغرافیایی فضا (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان شفت). فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی. دوره ۳. شماره ۴.

محمدی، علیرضا و هاشمی معصوم آباد، رضا. محمدی، چنور. (۱۴۰۰). تحلیل فضایی توزیع و دسترسی به خدمات شهری در سطح محلات شهری با رویکرد عدالت فضا DD (مطالعه موردی: کاربری‌های تجاری شهر اردبیل). تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. دانشگاه خوارزمی، ۲۱ (۶۳). صص ۹۹-۱۱۷.

میرزایی خلیل آبادی، حمید رضا. بدخشان، زینب. مهرابی بشرآبادی، حسین. (۱۳۹۷). تاثیر توسعه زیرساخت‌ها بر توسعه روستایی ایران. اقتصاد کشاورزی، جلد ۲۱، شماره ۴، صص ۱-۱۴.

یاسوری، مجید. امامی، سیده فاطمه. سجودی، مریم. (۱۳۹۵). عدالت فضایی بهره‌مندی از امکانات و خدمات در سکونتگاه‌های روستایی دهستان‌های استان گیلان. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. دوره ۱۶. شماره ۴. صص ۹۵-۱۱۶.

References

Acs, Z.J., C. Armington, (2006). Entrepreneurship, Geography, and American Economic Growth. Cambridge University Press

- Adriyan, T. R. (2012). Leader approach: An opportunity for rural development. The 3rd International Symposium "Agrarian Economy and Rural Development – realities and perspectives for Romania", Bucharest, Romania, October 11-13.
- Afrakhteh, H., Dolati, GH. Parizadi, T., Azizpour, F. (2021). Analysis of the level of enjoyment of services in rural settlements in the framework of distributive justice (case study: villages of Tankaman district). *Applied Research Journal of Geographical Sciences*. 21 (62) .[In Persian]
- Ahmadi, A. (2021). Evaluation and modeling of factors affecting the distribution of public services in rural areas with the approach of rural development (case study: settlements in Takab city). *Geography and human relations*. 4 (4). 435-420..[In Persian]
- Bass, R. (1998). Evaluating environmental justice under the National Environmental Policy Act. *Environmental Impact Assessment Review* 18: 83–92.
- Crook, V.A., Andrews, G.J. (2009). *Primary health care: people, practice, place*. Ashgate Publishing, Ltd., Surrey, UK [cited 2015 Sep 14]. 280 pp.
- Darban Astane, A.R. (2008). *Management of rural infrastructure development*. Tehran: Cultural, Informational and Press Institute of the Municipality Organization. (In Farsi)
- Dehzadeh Seylabi, P., Rasolzadeh, Z., Tahmasbi Moghaddam, H. (2021). Measuring social justice in the spatial structure of Tabriz metropolis with an emphasis on the spatial distribution of educational centers. *Urban Environment Policy Quarterly*. 1 (2). 35-50.[In Persian]
- Dixon J., Ramutsindela, M. (2006). Urban resettlement and environmental justice in Cape Town, Cities, 23(2):129–139.
- Douglas, Davide. J.A. (2005). The restriction of local government in rural regions: A rural development perspective, *journal of rural studies*21, p: 246-23, available at: www.elsevir.com.
- Fozoni, B., Estelaji, A., Valishariat Panhi, M. (2017). The role of environmental factors in the development of the rural economy (case study: Dillman section of Siahkol city). *New attitudes in human geography*. 9 (3).[In Persian]
- Ghasemi, S. H. (2021). The necessity of identifying the challenges of worn-out rural fabric in order to achieve the goals of sustainable development. *Journal of Geography and Human Relations*. 4 (3). 348-331.[In Persian]
- Ghosal, S. (2013). Soft or Hard: Infrastructure Matters in Rural Economic Empowerment. *Infrastructure Development*, 2(5):135-149.
- Hoseyni, S. A., Akhlaghi, M.R., Arbabi, H., Sajadi rad, H. (2022). Solutions for justice-oriented development and reforming the distribution of tourism infrastructure and facilities in Iran. *Journal of tourism and leisure*. 6 (12) .[In Persian]
- Jian, I. Y., Luo, J., & Chan, E. H. W. (2020). Spatial justice in public open space planning: Accessibility and inclusivity. *Habitat International*, 102122.
- Kadivar Khah Chamaychay, E., Molayi Hashjin, N. A., Rezayi, P. (2022). Economic development with an emphasis on essential infrastructure, with a focus on the strategy of geographic engineering of space (case study: villages of Shaft city). *Quarterly Journal of Geographical Studies of Mountainous Regions*. 3(4) .[In Persian]
- Kativhu, T., Mazvimavi, D., Tevera, D., & Nhapi, I. (2017). Factors influencing sustainability of communally-managed water facilities in rural areas of Zimbabwe. *Physics and Chemistry of the Earth, Parts A/B/C*, 100, 247-257
- Laurent E. (2011). Issues in environmental justice within the European Union, *Ecological Economics*, 70:1846–1853.
- Lee, J., & Miller, H. J. (2018). Measuring the impacts of new public transit services on spacetime accessibility: An analysis of transit system redesign and new bus rapid transit in Columbus, Ohio, USA. *Applied Geography*, 93, 47–63.

- Liu, X., Wang, Q., Wei, H.-H., Chi, H.-L., Ma, Y., & Jian, I. Y. (2020). Psychological and socio-demographic factors affecting household energy-saving intentions: A Tpbased study in northwest China. *Sustainability*, 12, 836.
- Magazzino, C., Mele, M. (2021). "On the relationship between transportation infrastructure and economic development in China," *Research in Transportation Economics*, Elsevier, vol. 88(C).
- Makhathini, M., Mlambo, V.H., Mpanza, S. (2020). Infrastructure Provision as a Catalyst for Local Economic Development in South Africa. *Strategic Review for Southern Africa*, Vol 42, No 1. May/June 2020.
- Mirzayi Khalilabadi, H.R., Badakhshan, Z., Mehrabi Boshrabadi, H. (2018). The impact of infrastructure development on rural development in Iran. *Agricultural Economics*. 21 (4). 1-14 .[In Persian].
- Mitchel G., Norman P. (2012). Longitudinal environmental justice analysis: Co-evolution of environmental quality and deprivation in England, 1960–2007, *Geoforum*, 43:44-57
- Mohammadi, A.R., Hashemi Masomabad, R., Mohammadi, CH. (2021). Spatial analysis of distribution and access to urban services at the level of urban neighborhoods with the approach of spatial justice (case study: commercial uses of Ardabil city). *Applied Research of Geographical Sciences*. 21 (63). 117-99 .[In Persian].
- Nugraha, A. T., prayitno, G., Situmorang, M. E., Nasution, A. (2020). The role of infrastructure in economic growth and income inequality in Indonesia. *Economics and Sociology*, 13(1), 102-115. doi:10.14254/2071-789X.2020/13-1/7.
- Rogowski, J., Gerring, J., Maguire, M. Cojocar, L. (2022). Public Infrastructure and Economic Development: Evidence from Postal Systems. *American Journal of Political Science*, v 66. i. 4. Pp885-901.
- Saidi Mofrad, S., Hanayi, T., Shirvani Moghaddam, S. (2021). Providing effective solutions to promote spatial justice in informal settlements of Mashhad metropolis. *Scientific Journal of Human Settlements Planning Studies*. 16 (3). 551-566.[In Persian]
- Saidi, A. 2005. Basics of rural geography, Tehran. Side Publications.[In Persian].
- Steil, J. P., & Delgado, L. H. J. C. (2019). Limits of diversity: Jane Jacobs, the just city, and anti-subordination. 91, 39–48.
- The plan of preparation and revision of the spatial planning of Guilan province. (2018). Analysis of the situation and structure - second chapter - population changes in the last three decades. Management and Planning Organization of Guilan Province. .[In Persian]
- Tsou, Ko-Wan, Yu-Ting, H. and Yao-Lin C. 2005. An accessibility-based integrated measure of relative spatial equity in urban public facilities, *Cities*, 22(6): 424-435.
- Yasouri, M., Emami, S.F., Sajodi, M. (2016). Spatial justice of benefiting from facilities and services in rural settlements in the villages of Gilan province. *Applied Research of Geographical Sciences*. 16 (41). 116-95 .[In Persian]
- Zmani, A., Kanshli, M. (2020). The role of geographic variables and capabilities in the economic development and regional and international authority of Iran with an emphasis on the Caspian Sea and Persian Gulf region. *Regional Geography and Planning Quarterly*. 10(2). 358-335 .[In Persia]

Analyzing the role of geographical conditions in economic development through the mediation of essential infrastructure (Subject of study: villages of Shaft County)

Esmaeil Kadivar khah chomachaei

Ph.D. Candidate in Geography and Rural Planning, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

Nasrollah, Molaei hashjin *

Professor, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

Parviz Rezaei

Associate Professor, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

---

Abstract

Introduction: Studies show that the villages of Shaft County have a range of economic activities due to their location in the three locations of plains, foothills and mountains, which leads to the diversity of necessary infrastructures for the exploitation and development of the rural economy. What is effective in the distribution of essential infrastructures in the villages of this County is the geographical conditions (slope and height) governing it. In this regard; in explaining the system of establishing rural settlements in the geographical space of this County, the topography factor is considered as one of the most important geographical conditions. In other words, rough topography is one of the limiting factors in the emergence, growth and development of rural settlements and plays a decisive role in the location of rural areas and, accordingly, necessary infrastructures. In this regard, the height affects other climatic elements, soil production and suitable or unsuitable living conditions, and the increase in height and slope makes the development of infrastructures and facilities difficult. In this regard, the current research seeks to analyze the role of geographic conditions in economic development through the mediation of essential infrastructure in the villages of Shaft County.

Materials and Methods : The current research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method, and by using common concepts, methods and patterns in this chapter, its practical aspects have been considered as much as possible. The statistical population in the research consists of two parts, the first part is all the villages of Shaft County, and the second part is the experts, based on the purposeful sampling (to reach the saturation of the results), the number of 20 people was determined. . It should also be mentioned that GIS software, MATLAB, and combined models (FKOPRAS+FSORA), and finally the grounded theory model were used for data analysis.

Results and Discussion The results of the coefficient of explanation of 36% after applying the screen fitting algorithm using MATLAB software, in relation to the changes of independent and dependent variables, indicate the lack of significance between geographical conditions (altitude and slope) and economic development. In the following, the results of the theoretical model showed factors such as: (unfavorable governance, lack of an integrated and systematic plan, single political structure, lack of planning on environmental strength and geographical conditions), from experts for the village Those with a high economic rank, low altitude and slope, but weak economic infrastructure were identified, and among the

mentioned factors, the lack of planning on environmental power and geographical conditions with a value of 71.33 was the most important. Has dedicated itself.

Conclusion Most of the planning done in the villages is due to the centralized approach (top down), and without any previous study of the villages, it is done based on the environmental capabilities and environmental obstacles. These programs not only do not develop a coherent program for the villages, but also prevent them from developing. In this regard, it is necessary to plan for the development of the economic infrastructure of these villages based on the environmental capacity and the slope and height conditions of each village.

Keywords: Geographical conditions, Economic development, Essential infrastructure, Shaft County.

---

* (Corresponding Author) nmolaeih@iaurasht.ac.ir